

Klarspråk.

BULLETTIN FRÅN SPRÅKRÅDET NUMMER 2023|2

Begripligt på många språk

Sverige är ett mångspråkigt land. Så har det alltid varit. Men kanske har vi börjat prata mer om det och fundera mer över hur det påverkar myndigheters kommunikation och klarspråksarbetet.

Den som vill skriva klarspråk måste alltid fundera över mottagaren. I ett mångspråkigt samhälle behövs ett värdat, enkelt och begripligt språk än mer. Det kan handla om att läsaren inte har svenska som modersmål och därför behöver extra förklaringar och andra ord. Men det handlar också ofta om att texten kommer att översättas. Även då är klarspråk viktigt, så att översättaren lätt förstår sammanhangen och inte trasslar in sig i oklara och snåriga formuleringar.

Vi vill framföra våra varmaste gratulationer till Folkhälsomyndigheten som vann Klarspråkskristallen 2023 i år. Alla som läser artikeln om deras arbete förstår varför. Motiveringen från juryn lyfter fram att myndigheten kombinerar olika medier för att anpassa budskapet efter mottagare och situation, och att de samverkar med olika yrkesgrupper, myndigheter, kommuner och regioner samt inte minst med mottagargrupperna själva. En värdig vinnare!

Skribenterna i detta nummer växlar mellan att skriva *mångspråkighet* och *flerspråkighet*. Språkforskare brukar ibland säga att samhället är mångspråkigt och individerna flerspråkiga, men generellt används orden oftast synonymt och blandat.

Ingrid Olsson,
redaktör



Katrin Tonnes, Lena Sundström Mattsson och Mia Wadman från Folkhälsomyndigheten tog emot Klarspråkskristallen 2023 av kulturminister Parisa Liljestrand.

FOTO: ISOF

Vinnare av Klarspråkskristallen 2023

Klarspråk är grunden – oavsett språk

För att nå ut till alla i vårt mångspråkiga samhälle behöver vi skapa förtroende och tillit till oss som myndighet. Det gör vi genom att samarbeta med målgrupperna, använda flera olika kanaler och framför allt klarspråk i all kommunikation – oavsett språk.

Folkhälsomyndighetens uppdrag är att skapa förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen, och redan när vi formulerar budskap tänker vi på att de ska kunna översättas och vara begripliga på många språk. Tack vare tydliga rutiner för kommunikationsarbete, språkgranskning och översättning kan vi snabbt ta fram information på olika språk när något händer – till exempel när vi informerade om vaccinationerna mot covid-19, eller när sjukdomen mpox började spridas i Europa.

Det är alltid den aktuella målgruppen som styr val av språk. En vaccinkampanj i digitala kanaler till gravida översätts till exempel till andra språk än en webbtext om påfyllnadsdoser till 65-åringar.

Men mångspråkig kommunikation är så mycket mer än översättningar till andra språk. Det kan också vara texter på lättläst svenska, teckenspråksfilmer och stöd

i form av bilder. Vi använder oss även av grafik, animationer och korta filmer för att förklara, förtydliga och informera på flera olika sätt och utifrån målgruppernas behov. Det kräver ett nära samarbete mellan olika funktioner på myndigheten, alltifrån språkvårdare och kommunikatörer till produktionsledare och sakkunniga.

Samarbete är nödvändigt för att ta fram relevant information som passar mottagarna och för att skapa förtroende. Vi har till exempel tagit hjälp av religiösa ledare och andra lokala förebilder som talar olika språk för att nå ut med våra budskap. Vi har även engagerat ledande personer i stadsdelar där många språk talas för att få hjälp att sprida vårt informationsmaterial och för att samtala med människor. Samtalen har också varit viktiga för att bemöta desinformation och myter om till exempel vacciner.

Samverkan med regioner och kommuner har bidragit till värdefull kunskap om målgrupperna och deras förutsättningar. Och det är just den kunskapen som är så viktig för vårt klarspråksarbete i ett mångspråkigt och mångkulturellt samhälle.

Lena Sundström Mattsson,
språkvårdare och översättnings-
koordinator, Folkhälsomyndigheten





FOTO: NAEEL NASSAR

3 FRÅGOR TILL ...

... **Julia Agha**, vd på den arabiskspråkiga nyhetskanalen Alkompis.

Vad behöver myndigheter och kommuner tänka på när de kommunicerar med arabisktalande personer i Sverige?

– Anpassa budskapen till målgruppen. Kärnan i kommunikationen och fakta ska vara desamma, men vinklar och formuleringar kan skilja sig beroende på mottagaren. Arabisktalande personer är del av den svenska befolkningen, men ibland behöver man rikta särskilda informationsinsatser och då är det viktigt att anpassa budskapen.

Finns det några fallgropar som är viktiga att undvika, exempelvis kring språket eller stilen?

– Om det är viktig information som ska kommuniceras så är tydlighet A och O. Ironi, skämt och ordspråk är svåra att översätta och kan därför lätt landa fel. Spara fyndig copy till sådant som kan få vara lite lättsamt, till exempel inbjudningar, invigningar eller lanseringar.

Fungerar det alltid att översätta en svensk text eller är det bättre att ta fram material direkt på arabiska?

– Det går bra att översätta svensk text till arabiska, men det blir sämre när man översätter direkt ord för ord. Det är viktigt att översättaren fullt ut förstår innebörden i texten och även har möjlighet att ställa frågor om texten. Om översättaren inte förstår så kommer inte läsaren förstå.

SKRIVRÅDET

Hur når man bäst ut i det flerspråkiga samhället?

Vi lever i ett flerspråkigt informationssamhälle där människor är olika rustade att ta till sig skriven information, och uppdraget för oss skribenter är att förmedla viktiga saker till alla berörda. Budskapet är det centrala, mottagaren är i fokus. Vi ska också klä budskapet i en språkdräkt som alla vuxna läskunniga människor kan ta till sig.

Till sist får vi inte heller glömma bort den stora gruppen användare som har vuxit upp i en skriftspråkskultur med en annan syn på myndigheter.

Det svenska skriftspråket är i jämförelse med många andra språk ganska informellt och jämlikt, speciellt när det gäller att uttrycka status och vördnad för positioner i samhället. På svenska tilltalar vi alla människor med *du* och tilltalsnamn. Titlarna används inte i den muntliga vardagskommunikationen och knappt heller i den skriftliga. Vi är oerhört direkta i skrift, men skillnaden mellan hur vi uttrycker påbud och förbud eller skiljer mellan tvingande föreskrifter och frivilliga uppmaningar är inte alltid glasklara.

Det blir ännu knepigare när informationstexter ska översättas till språk där tilltal, titlar och artighetsbetygelser är lika viktiga som själva budskapet. En läsare som är hemma i en sådan skriftspråkskultur kanske inte tar till sig informationen, för att hen stöter sig på fel bruk av tilltalsform eller upplevda oartigheter.

Hur möter man det? Till att börja med är det enkla, begripliga och vårdade skriftspråket den självklara utgångspunkten. I principen om det enkla ingår att man i både ordval och meningsbyggnad är just enkel i uttrycket, utan onödigt fackspråk eller alltför invecklad meningsbyggnad. Utifrånperspektivet



Morena Azbel Schmidt.

FOTO: DAN STROKIRK

måste råda, för man talar ju inte till de redan invigda.

Det är svårare med det begripliga, eftersom mottagargruppen för myndigheters informationstexter ofta är väldigt heterogen. Ett bra tips är att tänka på sin granne, som varken är insatt i sakfrågan eller har en akademisk utbildning, och i tankarna berätta för hen vad det handlar om.

I ett vårdat språk ingår också att man förhåller sig respektfullt till sin läsare. Detta kan bli extra svårt när texten ska översättas. Ett råd är att man är lite mera artig i tonen, mera utförlig och inte så direkt. Då kan översättaren lättare ta till sig texten och översätta med de medel som det andra språket har till sitt förfogande.

Då får det svenska *du*-tilltalet i kallelsen till en mammografiundersökning i den polska översättningen ett vänligt och artigt *Ni*-tilltal med titeln *Fru*, följt av ett polskt familjenamn och en stilla byråkratisk bön att kallelsens mottagare finner sig, för sin egen hälsas skull.

*Morena Azbel Schmidt, fil.dr,
facköversättare och en av författarna
till boken Sveriges språkflora*

Film på fyra språk ger brottsmisstänkta bättre koll

I stressade lägen är kommunikation extra svårt. Ett sådant läge är när man blir stoppad av polis. För att hjälpa misstänkta som stoppats att förstå vad som kommer att hända har Polismyndigheten gjort en animerad film på fyra språk.

●●● Sedan några år arbetar polisen enligt en metod som heter snabbare lagföring. Den innebär att personer som stoppas misstänkta för enklare brott som olovlig körning, narkotikainnehav eller butiksstöld får en så kallad delgivningsblankett direkt i handen. På blanketten framgår brottet som de misstänks för och tid och plats för rättegång.

För att förklara den kommande rättsprocessen på ett enkelt och pedagogiskt sätt har polisen tagit fram en animerad film. En polis på plats kan förklara vad som kommer att hända genom att visa filmen i sin mobiltelefon för den misstänkta. Den misstänkta kan även se om filmen i efterhand, via en QR-kod på delgivningsblanketten som leder till filmen på polisens webbplats.

Eftersom många misstänkta inte har svenska som modersmål finns filmen också på engelska, arabiska och spanska. Att direkt i anslutning till ett brott visa en film som förklarar vad som rättsligt kommer att hända är ett exempel på situationsanpassad kommunikation, en klarspråkshandling i ett mångspråkigt Sverige.

Metoden snabbare lagföring ska korta tiden mellan brott och dom till max sex veckor. När en misstänkt stoppas gör polisen klar utredningen direkt på plats och ärendet går direkt vidare till åklagare. Den misstänkta är sedan själv ansvarig för att ta del av åtalshandlingarna och för att infinna sig i tingsrätten. Genom att titta på filmen görs den



Polisens film om hur rättsprocessen går till, arabisk version.

misstänkta delaktig i den fortsatta rättsprocessen.

Produktionen av filmen innebar en ovanlig kommunikativ utmaning. Ökad delaktighet för den här målgruppen betyder ju att man ska ta ökat ansvar i en i grunden oönskad process. Men att stämma av filmen med målgruppen brottsmisstänkta i förväg var av förklarliga skäl inte möjligt, utan behoven fick analyseras på annat sätt. Filmen togs därför fram i nära samarbete med förundersökningsledare som coachar poliser i yttre tjänst. Språkliga avvägningar gjordes mellan det juridiskt korrekta och vad som är förstäligt för gemene man.

I arbetet med filmen deltog även utredningssekreteraren för snabbare lagföring på Justitiedepartementet. Filmen stämades också av med de samverkande myndigheterna Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården och Rättsmedicinalverket. Polisens överställningsgrupp har ansvarat för överställningen till engelska, spanska och arabiska.

*Ylva Voxby, kommunikationsstrateg,
och Louise Wassdahl, språkvårdare,
Polismyndigheten*

Se filmen här:

polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/snabbare-lagforing/tillganglighetsdelgivning/

SPRÅKFRÅGAN

Vilka ord är svårast för en vuxen som lär sig svenska?

Klarspråk handlar om att anpassa texten för mottagaren. När man riktar sig till vuxna andraspråkstalare har man att göra med en målgrupp med ett begränsat ordförråd. Här är det lätt att blanda ihop dem med en annan grupp som inte kan så många ord: barn.

Barn och vuxna kommer dock in i språket på helt olika vägar. En vuxen andraspråksinlärare vet sällan vad *grejsimojs* eller *gegga-moja* är, men det går lätt att förklara med de ungefärliga synonymerna *objekt* respektive *substans*. Vuxna har dessutom med sig en massa referenser: kulturella, geografiska, yrkesmässiga och så vidare. En sådan gemensam referens är språket latin. Latinska ord har smugit sig in i de flesta europeiska språk, och din utländska vän känner sig kanske hemma med ord som *specifik*, *fiktions* och *provocera*, medan mer svensksvenska ord som *annorlunda*, *bortifrån* och *äsch* är mycket svårare.

Partikelverb är ett annat exempel på riktigt klurigt svensksvenska. Meningar som *Festen blir inte av* och *All mat gick åt* är nästintill omöjliga att begripa. Om man inte är på sin vakt kanske man blandar ihop *bli av* med *bli till* och *gå åt* med *gå till* eller *gå av*.

Helt på tvärsen, kan man tycka. Eller enklare uttryckt: kontraintuitivt.

*Sofi Tegsveden Deveaux,
sfi-lärare och läromedelsförfattare, LYS förlag*

NOTISER



Bengt Pohjanen tog emot Minoritetsspråkpriset av kulturminister Parisa Liljestrand.

Grattis till pristagarna!

På Språkrådsdagen delades inte bara Klarspråkskristallen ut. Vi gratulerar ytterligare två pristagare:

Minoritetsspråkpriset 2023 gick till Bengt Pohjanen, för att han med sina många insatser för meänkieli höjt statusen för språket och kulturen och fått människor att känna sig stolta över sitt modersmål.

Erik Wellanders pris 2023 tilldelades språkforskaren Anna W Gustafsson vid Lunds universitet, för hennes undersökningar av texter som social handling, av samtal och texter i vården och av utvecklingen av ordförståelse under senare tid.



Erik Wellander-pristagaren Anna W Gustafsson tillsammans med prisutdelaren Björn Melander.

Bristande digitala tjänster

Svenska myndigheter behöver förbättra sina digitala tjänster och involvera användarna mer systematiskt när de utvecklar tjänsterna. Annars kan privatpersoner inte använda de digitala tjänsterna fullt ut. Det här visar [en granskning från Riksrevisionen](#).

Viktig svenska

I *Viktig svenska* ger Lena Lind Palicki och Anders Svensson rekommendationer i olika språkriktighetsfrågor. De skriver också om vad det är vi egentligen pratar om när vi pratar om språk, och om varför vissa språkfrågor väcker så starka känslor. Ett aktuellt exempel är pronomenet *dom*.



Skriva ux-texter

Mikrotexter, eller ux-texter, är korta texter som hjälper oss att förstå hur vi ska göra för att hitta det vi söker och göra det vi hade tänkt på nätet. Handboken *Skriva ux-texter* av Karin Guldbrand och Helena Englund Hjalmarsson vänder sig till både nybörjare och vana skribenter, designer och utvecklare.



Att kommunicera vetenskap

Bengt Johanssons och Marie Demkers bok *Att kommunicera vetenskap* handlar om hur forskare kan utveckla sin förmåga att kommunicera vetenskap med omvärlden. Den riktar sig till alla som är intresserade av att nå ut brett i samhället med sin forskning.



Podden Livet på lätt svenska

Känner du någon som håller på och lär sig svenska? Då kan du tipsa om

Vill du prenumerera på Klarspråk?

Anmäl din e-postadress på:

isof.se/bulletinen. Det kostar inget.

podden *Livet på lätt svenska*. Där pratar författaren och sfi-läraren Sara Lövestam om livet i Sverige med Isabelle Stromberg, som studerar svenska. Avsnitten kan handla om allt från skatt och deklaration till hur man tackar för senast.

Pennvässaren

Pennvässaren – om skrivande på lek och allvar är en personlig och lite annorlunda skrivhandbok som ger tips och inspiration för skrivprocessens olika delar. Författaren och översättaren Alva Dahl skriver om ”själva processen att få ur sig textmassa” och sedan vässa den så noga att den blir läsvärd för andra.



UR KALENDERN

14-15 juni 2023: *Nordterm 2023*, Stockholm

11-13 september 2023: *Legal Design Summit*, Helsingfors, Finland

27-29 september 2023: *Plain 2023*, Buenos Aires, Argentina

20 oktober 2023: *Språkforum*, Stockholm

24 november 2023: *För svenska i tiden*, Stockholm

Klarspråk.

En tidning från Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen. Box 20057, 104 60 Stockholm

Ansvarig utgivare: Harriet Kowalski

Redaktör: Ingrid Olsson

Telefon (växel): 0200-28 33 33

E-post: klarsprak@isof.se

Webbplats: isof.se/klarsprak



Institutet för språk och folkminnen